
Дискусії в науці

Як оцінити доробок і авторитет вченого

Останнім часом у засобах масової інформації, на наукових форумах все частіше порушується питання про об'єктивні критерії результативності роботи науковця, оцінки рівня визнання його доробку науковою спільнотою. Це непросте питання, яке є предметом досліджень одного з напрямів наукознавства – наукометрії, що розвивається нині бурхливими темпами. Нещодавно до президента Національної академії наук України академіка Б.Є. Патона звернувся з листом академік Національної академії медичних наук України В.М. Запорожан з пропозиціями щодо використання наукометричних показників для оцінки результатів діяльності вченого.

За дорученням Президії НАН України фахівці Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України підготували аргументовану відповідь на поставлені академіком В.М. Запорожаном питання, яка, на наш погляд, може стати певний інтерес для читачів нашого журналу. Нижче наводимо текст цього листа.

**Віце-президенту НАН України
академіку А.Г. Наумовцю**

Вельмишановний Антоне Григоровичу!

За Вашим дорученням фахівцями Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України розглянуто лист академіка НАН України В.М. Запорожана президенту НАН України академіку Б.Є. Патону щодо використання наукометричних показників при оцінці результатів діяльності вченого. Ми цілком поділяємо думку автора листа про те, що застосування для цієї мети тільки імпаکت-фактору журналів, в яких публікуються українські вчені, та h-індексу цитування їх робіт за міжнародними пошуковими системами (індексу Хірша) є недостатнім. Не викликає сумнівів, що високе значення h-індексу є безсумнівним доказом високого авторитету вченого, міжнародного визнання його робіт, хоч використання його для порівняння внеску окремих вчених у світову науку цілком правомірне лише в межах одного наукового напрямку.

Інша справа, що порівняно невелике його значення не завжди може тракту-

ватися як доказ їх недостатнього наукового рівня, а тим більш неактуальності відповідних досліджень. Це зумовлено як специфікою різних напрямів наукового пошуку, так і особливостями розвитку науки в окремих країнах, рівня її державної підтримки тощо. Зокрема, не можна не визнати, що існує ціла низка об'єктивних і суб'єктивних причин, які зумовлюють недостатньо адекватне представлення української науки у світових базах даних. Наприклад, цілий ряд вітчизняних журналів (в тому числі академічних), раніше представлених у бібліографічно-наукометричній системі Scopus, нині виключені з неї через несвоєчасний вихід чергових номерів або випуск «спарених» номерів тощо. Тому індекси, які публікуються, наприклад, Національною бібліотекою України ім. В.І. Вернадського з використанням цієї (так само як і інших систем) некоректно тлумачити як рейтинг вітчизняних вчених і організацій, а також наукових видань – це не більше ніж характеристики

їх представлення у базі даних відповідної пошукової системи.

Автор має рацію, коли пропонує вжити спеціальних заходів на рівні держави для виправлення такої ситуації. Проте не всі його пропозиції, на наш погляд, достатньо обґрунтовані. Зокрема, є вагомі аргументи, що підтверджують недоцільність створення вітчизняної системи розрахунку індексу цитування наукових публікацій. Крім того, формування такої системи вимагає значних витрат, вона не зможе давати коректних результатів з цілого ряду причин. Принциповим обмеженням, зокрема, є те, що по цілому ряду наукових напрямів кількість українських науковців нижче того порогового значення, яке необхідне для коректного визначення відповідних показників. В ній, безумовно, будуть краще представлені вітчизняні журнали, але навряд вдасться реально охопити бодай провідні зарубіжні періодичні наукові видання, в яких друкуються праці вітчизняних вчених.

Рациональнішим видається інший шлях – інтеграція вітчизняної реферативної бази даних «Україніка наукова» до системи Російського індексу наукового цитування. Це можна було б здійснити через механізм МААН чи в рамках програм наукової співпраці країн СНД.

Варто також розглянути на державному рівні можливість створення вітчизняного представництва Scopus в Україні аналогічно російсько-білоруському представництву. Наразі контакти здійснюються через координатора Scopus по Україні, Молдові, Вірменії та Грузії.

Для НАН України одним із необхідних заходів у забезпеченні презентабельності наукових праць її вчених в міжнародних базах даних має стати подальше

стимулювання відповідної діяльності наукових установ і журналів. З цією метою, зокрема, доцільно було б доповнити систему щорічної звітності інститутів додатковими показниками, наприклад, тими, що внесені до «Порядку оцінки розвитку діяльності наукової установи», затверженому МОНмолодьспорту України, за якими здійснюється атестація бюджетних наукових установ (цей документ було розроблено ЦДПІН в рамках планової теми, що фінансується Президією НАНУ). Корисним було б також застосування у щорічній звітності показника, що характеризує ступінь представленості праць вчених у реферативній базі даних «Україніка наукова». Стимулюючи входження вітчизняних наукових журналів до світових наукометричних баз даних, слід орієнтувати їх також на ширше залучення публікацій зарубіжних авторів – це не тільки сприятиме підвищенню авторитету наших періодичних видань, але й стримуватиме зниження їх наукового рівня внаслідок того, що найбільш вагомі публікації автори направляють за кордон (така тенденція вже спостерігається в деяких напрямках досліджень).

Наприкінці хотілось би зазначити необхідність розробки й впровадження в НАНУ методології системно-цільового розповсюдження інформації про праці вітчизняних вчених по міжнародних каналах наукової комунікації. Такі дослідження певною мірою здійснюються в ЦДПІН, НБУВ, ІПРІ, але подальший їх розвиток вимагає підтримки. Так, прийнятий ще у 2009 р. спільний наказ МОН України та Президії НАН України (№ 99/34 від 12.02.09), яким передбачалося створення лабораторії теорії і практики наукометрії досі залишається не виконаним через відсутність фінансування.

*З повагою,
Директор Центру
д-р екон. наук, професор*

Б.А. Маліцький